

OSVRTI I PRIKAZI

znanosti (str. 260). U analizu roda i ekonomije predlaže i uvođenje pojma interesa, smatrajući učinkovitu *interesnu analizu roda* cjelovitim od osnovnog pojma ekonomskog interesa. Dodatno, pojam obiteljskog interesa obuhvaća cjelinu odnosa s djecom i drugim obiteljima s drugom djecom (Zelizer), bitnih u području promotivnih aktivnosti i industrije općenito.

Posljednje, dvanaesto poglavlje zanimljivog naslova "Mačkina dilema i druga pitanja za ekonomske sociologe" Swedbergov je pokušaj odgovora na vlastito početno pitanje: Što je ekonomska sociologija? Pozivajući na raspravu u prvoj rečenici poglavlja, Swedberg predlaže agendu koja se sastoji od četiriju pitanja, na koja i sam autor još očekuje odgovore.

Impresivnim popisom literature na punih 50 stranica hrvatskog izdanja (str. 303–353) zaključeno je izdanje ove vrijedne knjige koju će osobito nastavnici i studenti, ali i svi oni koji znanstveni pristup ne promatraju isključivo iz kuta svoje discipline, moći koristiti s gotovo enciklopedijskim predznakom, kako je to napisao i jedan od recenzenata, jedan od suvremenika ekonomske sociologije Frank Dobbin.

Denisa Krbec

Göran Therborn (ur.)

**INEQUALITIES OF THE
WORLD:
New Theoretical Frameworks,
Multiple Empirical Approaches**

Verso, London – New York, 2006., str. 332.

Poznati švedski sociolog, profesor sociologije na Sveučilištu Cambridge, autor niza prevedenih knjiga – *Ideology of Power and the Power of Ideology* (1980), *European Modernity and Beyond: The Trajectory of European Societies 1945–2000* (2000), *Between Sex and Power: Family in the World 1900–2000* (2004) – urednik je zbornika radova koji spaja različite

metodološke i teorijske pristupe u istraživanju niza nejednakosti u rasponu od SAD-a do postkomunističke Rusije, od Francuske do Kine. Kao što Therborn ističe u predgovoru, nejednakost je već dugo poznata u sociologiji (od samih njezinih početaka) i u drugim društvenim znanostima, ali upravo je takvo dugotrajno poznavanje pojma dovelo do određene vrste kratkovidnosti i nedostatka ozbiljnoga kreativnog interesa za proučavanje i redefiniranje fenomena, proizišlih iz uvjerenja da se o navedenoj temi nema što novo za reći. Istaknuto je da je zbornik nastao kao pokušaj refleksije o dvama temeljnim problemima: prvi je problem moralne naravi, dan kao jednostavna činjenica da su brojni kontingenti globalnog stanovništva strukturalno nepriviligirani u mnogim segmentima svojih života; drugi se problem odnosi na inertnost znanosti koja samo reproducira postojeće stereotipe javnog diskursa o pitanju i problemima nejednakosti, držeći je "zdravorazumski" shvatljivom i neproblematičnom. Ta dvoznačnost, tj. dvostruka usmjerenost zbornika zamjetna je (iako ne uvijek jasno izražena) i u doprinosima ostalih autora, ne dovodeći u pitanje znanstvenu objektivnost, već kao što ističe Therborn, samo potvrđujući činjenicu da na pitanje o problemu nejednakosti možemo (i moramo) dati prvo moralni odgovor – jer nejednakosti krše osnovna ljudska prava koja su moralno, tj. kulturalno dana – pa tek onda sociološki.

Imajući na umu da je "zdravorazumski" stav upravo po društvene znanosti najopasniji, Therborn kritizira postojeće definicije nejednakosti, polazeći od premise da se o nejednakosti može govoriti samo u množini, kao o *nejednakostima*, identificirajući tri međusobno isprepletene dimenzije fenomena. Najprije su u pitanju životne nejednakosti, koje se očituju u očekivanju životne dobi, razinama smrtnosti i pothranjenosti stanovništva. Egzistencijalne nejednakosti očituju se kao nejednaka priznanja ljudskih individuuma kao osoba, sa svim svojim životnim ciljevima, pravima (kao arhetip te vrste prakse istaknuta je stigma). Nejednakosti materijalnih i simboličkih resursa najbolje se očituju kao nejednakosti u raspodjeli materijalnih sredstava, no isto tako i u distribuciji znanja, kulture te prava na društvenu sigurnost. Svaki se od navedenih

vidova nejednakosti proizvodi u određenim društvenim “poljima” ili “arenama”. No, bez obzira na argumente, Therborn naglašava da nejednakosti ne dolaze samo iz izvora, nego i iz niza društvenih odnosa (*rapport social*) koji se “proizvode, reproduciraju, reduciraju i rastavljaju društvenim interakcijama” (str. 11). Autor definira četiri različita mehanizma nejednakosti koji se odnose na bilo koju razinu društvenih odnosa (od odnosa i nasilja među djecom u školi do globalne ekonomije): distanciranje, hijerarhizacija, isključivanje i eksploatacija. Tako se nejednakosti manifestiraju u dvama glavnim oblicima: ljestvice (vertikalni poredak nejednakosti, piramide itd.) te krugovi (horizontalniji oblici isključivanja: jezgra/periferija, isključivanje/uključivanje itd.).

Upravo inzistirajući na mnogostrukosti oblika nejednakosti i mogućih otpora, te na kompleksnosti *globalne* situacije, uvjetovane složenim isprepletanjem globalnih, međunarodnih i nacionalnih determinanti, *Inequalities of the World* kreće od niza različitih empirijskih studija slučajeva i problema: zdravstvenih nejednakosti unutar prostora Europe, nejednakosti u distribuciji znanja u globalnoj perspektivi, percepcije i činjenične nejednakosti u Brazilu, problema ruralne Kine, te niza tema koje se odnose na probleme i status klasa u današnjim istraživanjima nejednakosti. Izgleda da je urednikova namjera bila upravo inzistiranje, ne samo na rastućim klasnim nejednakostima (koje su ponovno manifestne, pogotovo u situacijama velikih ekonomskih prevrata, poput pada SSSR-a), nego, među ostalima – etničkoj, rasnoj, spolnoj – i na *klasnoj* situaciji, kao jednoj od ključnih determinanti današnjih društava. Tako nije slučajno zaključni doprinos u knjizi rad francuskog sociologa Louisa Chauvela “Jesu li društvene klase doista mrtve? Francuski paradoks u klasnoj dinamici”, u kojem se autor suprotstavlja prevladavajućoj znanstvenoj doksi o smrti društvenih klasa, s tvrdnjom da klasna dinamika zadržava važnost i u postindustrijskim društvima. U zapadnim društvenim znanostima klasa prelazi put od “totema sedamdesetih godina” do “tabua od osamdesetih godina nadalje”; Chauvel problem identificira u nerazlikovanju objektivne i subjektivne dimenzije klasne pripadnosti. Dok je objektivna dimenzija strukturirana i definirana u ekonom-

skim pojmovima nejednake raspodjele kolektivnih dobara, subjektivnu dimenziju određuju tri komplementarne dimenzije: vremenska, kulturalna i kolektivna. Koristeći se dinamičkom metodom mjerenja ekonomskih nejednakosti primanja kućanstava, Chauvel primjećuje rastući procijep u primanjima francuskih radnika (“ouvriers” i “employes”) i poslodavaca, govoreći tako o *objektivnoj restratifikaciji*; iako dolazi do rasta i preoblikovanja nejednakosti, klasa je (zasad) izgubila subjektivno, identitetsko uporište. Klasne analize u zborniku nisu pojednostavnjene; na primjeru studije slučaja brazilskih elita te njihove percepcije nejednakosti unutar te zemlje i usporedbe s ostalom populacijom, inzistira se na identitetskoj dimenziji klase. Klasni problem u zborniku nije isključujući središnji, nego sveprožimajući: niz radova odnosi se ne samo na nejednakosti unutar nego i među nacionalnim društvima, imajući na umu njihovu etničku, nacionalnu i rasnu pozadinu. Tako Michèle Lamont provodi komparativnu analizu povezanosti klase i rase u istraživanju američkog i francuskog radništva, gdje prvi iz nacionalnog identiteta isključuju Afroamerikance i siromašne, a drugi muslimane. Brojni se radovi u knjizi bave problemom postkomunističke Rusije, kao paradigmatiskim sociološkim primjerom društvene strukture u nastajanju; rad Dennyja Vägera bavi se problemom rastućeg procijepa između stope općeg mortaliteta zapadnih i istočnih država Europe, s naglaskom na znakovit porast u stopi smrtnosti nakon pada SSSR-a, no rast zdravstvenih nejednakosti determiniran socioekonomskim faktorima vidljiv je i unutar svih europskih društava. Vägerö ističe da su razina ekonomskog razvitka društva, distribucije dobara te društvenih nejednakosti u zdravlju populacije složeno i duboko povezani. Složenu društvenu strukturu tranzicijske Rusije nastoji skicirati Markku Kivinen. Cijelo vrijeme imajući na umu povijesnu dimenziju sadašnjih zbivanja, Kivinen trenutačne probleme slobodnog tržišta u Rusiji veže uz nepostojanje slobodne inteligencije u komunističkom razdoblju (početak ovog trenda veže za Staljinovu vladavinu, kad su nezavisne organizacije radničke klase bile strukturalno nepriviligirane u korist rastuće srednje klase, članova vladajuće nomenklature); tako se prethodna nomenklatura privatizacijom pretvorila u kapitalističku

klasu, stvarajući izrazito snažnu klasu u kontekstu slabih (ili skoro nepostojećih) osnovnih elemenata slobodnog tržišta. Ne ulazeći u daljnje spekulacije, Kivinen ipak nastoji iz niza danih mogućnosti ocrtati buduću put kojim bi se mogla kretati Rusija: s odsutnošću racionalnosti kapitalizma, jakim prirodnim resursima, izrazito jakom kapitalističkom klasom, virtualno nepostojećom srednjom i politički oslabljenom radničkom klasom, političku će budućnost Rusije, po autoru, najvjerojatnije krojiti ili jaka kapitalistička ili radnička klasa. Tako su obrisi budućega ruskog društva kontradiktorni, upravo kao i njezino sadašnje stanje; od budućnosti koja bi nalikovala stanju u Weimarskoj Republici (sa srednjom klasom pritisnutom između vladajuće i radničke) i zatvorenoga nacionalističkog društva, do društva Trećeg svijeta (s prevladavajućom kapitalističkom klasom) pa sve do neke vrste europskoga postindustrijskog društva, širokih oblika vlasništva i jake države blagostanja.

Inequalities of the World uspijeva u spajanju niza naizgled nespojivih pozicija, pozicije moralnog angažmana i metodološke objektivnosti, gotovo beletrističke širine tema i znanstvene rigoroznosti, tako da ga s jednakim zanimanjem može čitati i šira zainteresirana publika i pripadnici sociološke struke. Ova knjiga omogućuje rad "kognitivnog mapiranja" globalnih nejednakosti, zadržavajući istodobno i znanstveni karakter.

Gordan Maslov

Nada Švob-Đokić (ur.)

THE CREATIVE CITY: Crossing Visions and New Realities in the Region

Institut za međunarodne odnose, Zagreb,
2007., 251 str.

Anri Lefevr je glasno rekao ono što su mnogi p(r)omišljali: grad je refleksija društva

u prostoru. Zbornik *The Creative City* također promišlja ovu tezu: društveni akteri su postsocijalistička društva, scenografiju i rekvizite čini kultura, a pozornica je – grad. Bavljenje društvenom transformacijom i/ili tranzicijom kroz fenomen i dinamiku kulture u kontekstu grada osnovna je nit koja povezuje heterogene i inspirativne radove ovog zbornika.

Sam zbornik predstavlja rezultat postdiplomskog kursa "Cultural Transitions in Southeastern Europe. The Creative City: Crossing Visions and New Realities in the Region" održanog u Dubrovniku, u periodu 7. – 13. 5. 2006. godine u organizaciji Instituta za međunarodne odnose (IMO). Amsterdam, Beograd, Bukurešt, Budimpešta, Budva, Cetinje, Ljubljana, Manchester, Sarajevo, Skoplje, Zadar, Zagreb i Tirana tek su neki od gradova iz kojih su došli predavači i studenti ovog kursa. Posebno značajna je činjenica što mnogi od predavača (L. Varbanova, Ž. Gligorijević i dr.) zauzimaju značajne pozicije u gradskim upravama, te su bili i jesu direktni akteri transformacija pojedinih gradova. Zbornik čine dva dela: prvo, deo o konceptualnom okviru diskusije o "kreativnom gradu" i drugo, studije slučaja gradova iz regiona.

Rad koji otvara zbornik predstavlja analizu "kreativnosti" gradova jugoistočne Evrope preko kreativnosti njihovih zvaničnih internet-prezentacija, ali i eksplikaciju koncepta koji ovu "kreativnost" čine – poput nasleđa, kolektivnog sećanja, umetnosti na javnim prostorima, tačkama susreta, kulturnim turizmom, "talentovanim gradovima", omladinskim prostorima i slično. Sledeći rad nastoji markirati kreativne sektore unutar kreativnog grada u kontekstu savremenog urbanizma i urbanog dizajna. Ovaj rad ukazuje na inspirativne egzemplare "kreativnog razvoja" gradova poput Bilbaoa, Singapura, Njujorka, ali i Beograda. Naredni rad ocrtava kulturno značenje grada, urbani identitet i simboličku vrednost kao resurs u savremenom razvoju i problematizuje strategije urbanog planiranja sa kulturnim strategijama dinamike savremenog društva. Ovo pitanje biva posmatrano u kontekstu imidža i marketinga grad(ov)a, odnosno gradskih kulturnih politika. Četvrti rad zbornika istražuje inspirativne stavove kulturnih radnika o konceptu "kreativnih industrija" i izdvaja tri dis-